तस्मात्स्मात्
स्कंधेस्थि

एकादशस्कंधः ॥

फाल्गु

भा० ए० स्वस्तिश्रीगणेशाय नमः [illegible]

टी० [illegible]

१ [illegible] एवं [illegible]

[illegible] कुमारा [illegible] विनीतवत् २३ [illegible] रो

[illegible] सोदरं [illegible] २४ [illegible]

[illegible] २५ [illegible] महाभाग [illegible]

[illegible] २६ शुक उवाच एवं [illegible] कुलनाशनं २७

[illegible] २८ [illegible] सर्वे [illegible]

[illegible] सोदरं [illegible] २९ [illegible] मंदभाग्येन [illegible]

[illegible] इति [illegible] ३० [illegible]

[illegible] ३१॥

[illegible] कुलं [illegible] १९ [illegible]

[illegible] सोदरं [illegible] २१ मंद [illegible]

[illegible] २० [illegible]

[illegible] राजे [illegible]

राम ३

श्री भा०
ए० टी०
११

सगमेवश्लोकहृदयेन सा हृदयादि [illegible] सच्छुद्धरसमनुदरेर्मी साक्षी [illegible] ...

मादृ [illegible] नवा [illegible] नोपपत्ते [illegible] तस्यास्य [illegible] ...

[illegible] ७८ इत्येकादशे टीकायां द्वितीयोऽध्यायः २ तृतीये तु मायातत्त्वं पृष्टः [illegible] ...

[illegible] तच्चार्थं कार्यं [illegible] परस्येति माया [illegible] कार्यं [illegible] ...

[illegible] अमृतं तापभेषजं [illegible] २ मयादिकं [illegible] ...

विसृजति हृदयं न यस्य साक्षाद्धरिरवशाभिहितोऽप्यघौघनाशः प्रणयरशनया धृताङ्घ्रिपद्मः स भवति भागवतप्रधान उक्तः ५५ इति श्रीभागवते महापुराणे एकादशस्कन्धे द्वितीयोऽध्यायः २ राजोवाच परस्य विष्णोरीशस्य मायिनामपि मोहिनीं मायां वेदितुमिच्छामो भगवन्तो ब्रुवन्तु नः १ नानुतृप्ये जुषन्युष्मद्वचो हरिकथामृतं संसारतापनिस्तप्तो मर्त्यस्तत्तापभेषजं २

तेभ्यो मायादिकं मायायाः मायाकार्यं प्रलयमेव

[illegible] करवृन्दमयात्र [illegible] मीमांसिष्यति [illegible] हरिकथामृतरूपं युष्मद्वचः जुषन्सेवमानो हं नानुतृप्ये [illegible] हि तत्त्वेन [illegible] संसार [illegible] तापान्याध्यात्मिकादयः त्रयस्तैर्नि तरां तप्तः मर्त्यो मरणशीलश्च तत्तापानां संसारतापानां भेषजं [illegible] तस्मात्संसारनिवृत्तये केवलं रूपये वकथयेतिभावः [illegible] योगीश्वर [illegible] यद्यपि [illegible] दिश्लोकचतुष्टयं परे परित्यक्तं [illegible] ये [illegible] परित्यागः [illegible] इति विशिष्य लक्षितः ॥

राम
१९

श्रुत्वे [illegible] घातितं तं निशम्य श्रुत्वा तु पत्नीचरः स्वा तावद्विस्मिता सतीभयसंत्रस्ताश्वमयेन कंपितगात्रा बभूव तत्र मत्स्यः
नसः [illegible] क्षी भयचलनत्वात् निपातितात् पापेन स्वकरात् २२ ष [illegible] जात्याकुल [illegible] मृणालं समयातुर्यकां
रक्षित्वा सप्तबहुसलिले प्रास्यत्वा [illegible] निक्षिपत् मत्स्यमूलस्य चरणौ क्षियमाणस्याव शोषितं लोहशकले च प्रास्यत् २३ तत्र तिमत्स्य
बहुसलिलेत [illegible] स्य लोहे पतितं लोहशकलमयासीत् तच्चरणौ नितरवलैस्तरंगैस्तत्र स्वबेलायां तीरे [illegible] नाविप्राप्यमाणौ नि
त [illegible] यासे [illegible] ग्योः स्थलाश्च यत्र [illegible] येतास्ततोनितीरवान्यास्तत् २४ मत्स्य इति योऽयमीशो हि स मत्स्यस्त्वस्यां समस्ये सह
जाते [illegible] स्य पैर्गंही ता लुब्धकस्तेषां मत्स्य [illegible] मध्ये कश्चित् लुब्धकः सर्वः तस्य मत्स्यस्योदरगतं लोहं [illegible] करोत्कर्णं

भृ [illegible] निषधातं हस्ताच्च शकलं तत् विस्मिताभयसंत्रस्ताबभूव दीर्घकोकसः २२ तर्हि गोपित्वा शकलं सद्राजः सच्चा
[illegible] सलिले प्रास्यल्लोहं चास्याव शोषितं २३ कश्चिन्मत्स्योऽभ्यसीत् लोहं चरणौ नितरलैस्तत्र [illegible] मानि सेला
[illegible] निरिकाः २४ मत्स्यो गृहीतो मत्स्यग्रैजालिनान्यैर्महान्तोऽपि तस्योदरगतं लोहं स्व शल्यं लुब्धको करोत् २५ भ
[illegible] सारोपितं तत् [illegible] न्नैव [illegible] कालमप्यमोदत २६॥ इति श्री [illegible] द्योतना [illegible] ध्यायः १

[illegible] विधर [illegible] कर्णि स्वरः स
[illegible]
समीपे भविष्यति [illegible]
मेसर्व [illegible] वसिष्ठ [illegible]
नराल [illegible] शापं [illegible] निति [illegible]

पा०टके १

श्री०भा० ए०स्कं० १४

यथा येन प्रकारे[illegible] ...[illegible]मिति[illegible] ...[illegible]तरंत्यंजः स्थूलधियो [illegible] अंजः सुखेन तरंतीति [illegible] १७

दापि बुध[illegible] ...[illegible] मिदं बोधि[illegible] भगवान् [illegible]

मा विलक्षणा [illegible] १८ [illegible] यमाल [illegible] कर्मत्वे तानि [illegible]

[illegible] कर्मणि [illegible] तावानित्येवं [illegible] मिथुनीभूय [illegible]

[illegible] पाकः [illegible] सुखाय च कर्माण्यारभमाणानां [illegible] विपर्यासं पश्येदिति [illegible]

[illegible] मेव पश्येदित्यर्थः १८ [illegible] विलापत्वा [illegible] इति च पश्येदित्याह नित्यार्तिदेनेति दुर्लभेनात्म [illegible]

राजोवाच यथेनामैश्वरीं मायां दुस्तरामकृतात्मभिः । तरंत्यंजः स्थूलधियो महर्ष इदमुच्यतां १७ प्रबुद्ध उ० कर्माण्यारभमाणा-
नां दुःखहत्यै सुखाय च पश्येत्पाकविपर्यासं मिथुनीचारिणां नृणां १८ नित्यार्तिदेन वित्तेन दुर्लभेनात्ममृत्युना गृहापत्याप्तप-
शुभिः का प्रीतिः साधितैश्चलैः १९ एवं लोकं परं विद्यान्नश्वरं कर्मनिर्मितं सतुल्यातिशयध्वंसं यथा मंडलवर्त्तिनां २०॥

[illegible]नाः स्वयम[illegible]त्पन्नं तस्मात्फलं कर्मसंपाद्यत्वादिति भावः अत एव नित्यार्तिदेन स्वसंपादना [illegible] वेदनं वित्तेन [illegible]
पशुभिः [illegible] साधितैरपि का प्रीतिः स्यान्न काचिदित्यर्थः १९ एवमिति यथा [illegible] लोके विलक्षण [illegible] दिजन्मसु [illegible]
[illegible] परं लोकं नश्वरं विद्यात् [illegible] किंकर्मण्यतिसंपश्येदित्यर्थः तत्र हेतुत्वेन विशेषणं [illegible] कर्मणा निर्मितं संपादितं [illegible]
कर्मचितो लोकः क्षीयते एवमेवामुत्र पुण्यचितो लोकः क्षीयते इति श्रुतेः [illegible] वर्धमान [illegible] सातिशय
तिशयध्वंसं [illegible] तुल्यैर्नातिशयेन ध्वंसेन च [illegible] सातिशयत्वाल्लोचनेन [illegible]
[illegible] परिच्छिन्न [illegible] इत्यर्थः यथा मंडलवर्त्तिनां मंडलेश्वराणां [illegible] २०॥

राम
१४

निर्गुण इति त्रिधजीगद्रूपेण विविधंभविलुंइछुः परमपुरुषः यया सुत्सादिं जगत्निमेमे सा भगवतो माया स्वात्मनो जीवस्य निर्गुणत्वादियुणत्र यसंहितेऽपि शुद्धे केवले शरीरसंबंधरहिते साक्षात्स्वयंप्रकाशस्वरूपे विपर्ययः शरीरसंबंधयुणवश्यत्वदेहात्मभमादिरूपो विपर्ययस्तत्र माया मायाकार्ये निमित्तयोजना कार्यकारणभावाद्योपचारिकं सामानाधिकरण्यं निर्गुण इत्यनेन मायायाः त्रिगुणात्मकत्वं सूचितं केवलस्य नेन देहेंद्रियादिरूपेण परिणतत्वं साक्षादित्यनेन जडत्वं अनेन माया स्वरूपमुक्तं विपर्यय इत्यनेन च मायाकार्यमुक्तं इदंनिमेमे इत्यनेन महदादिसृष्टिर्न तस्य जगतस्तत्कार्यत्वसूचनात् आत्मनोयद्विपर्ययः सा वै भगवतो मायेत्यनेन देहात्माभिमानरूपस्य जीवभ्रमस तत्कार्यत्वसूचनात् १ तत्र भ्रमस्य कार्यप्रपंचयितुं प्रकृतिकार्यदेहेंद्रियादिसंबंधनिमित्तं जीवस्य रूपभ्रमासंभवात्तत्संबंधात्मभ्रमं जीवस्य सप्तावस्थान्यसंबंधं च वदन् भ्रमं प्रपंचयति इंद्रियार्थेति जाग्रत्स्वप्नशब्दाभ्यां तदवस्थाभावने लक्ष्यते तदायमर्थः

[illegible]निर्गुणो केवले साक्षाद्यात्मनो यद्विपर्ययः सैषा माया भगवतो ययेदं निर्ममे विभुः १
इंद्रियार्थभ्रमो जाग्रत्स्वप्नो [illegible] सुषुप्तं तत्काल नाशी जीवे तुर्यो मत्तेति तदन्वयः २ ॥ ३ ॥

जाग्रज्जाग्रदवस्थायां इंद्रियार्थभ्रमः इंद्रियेषु तत्संबद्धेऽर्थेषु नानात्वस्थिरत्वेषु देहादिष्वात्मत्वाद्यस्थिरत्वोपादेयता दिभ्रमः स्यात्स्व प्नोऽवस्थाकल्पनाभ्रमः स्वप्नेऽवस्था कारणे नवाह्येंद्रियासंबद्धेऽपि भ्रमः सोऽप्यस्थिरानामशरीरादिष्वस्थिरत्वादिबुद्धिरूपः इंद्रिये [illegible] पदार्थो संबंध [illegible] रसंभवात् [illegible] देहसंबंधस्य जाग्रदाद्यवस्थान्वयस्यापि [illegible] सुषुप्तं तत्कालनाशी [illegible] विलु [illegible] [illegible] जाग्रत्सुषुप्ते सुखं मिति यस्मात्तदपि प्रकृति संबंधयुक्तं तत्कार्यमेव सुषुप्तं तदन्वयः इत्यं [illegible] तुर्यो [illegible] [illegible] रामा [illegible] स्थान [illegible] तत्परा व्याप्ते यो वस्तु यथा [illegible]

श्री भा
ए. ३.
१६

[illegible] प्रत्यक्षीकरोतीत्यर्थः [illegible] जीव [illegible] चक्षुस्त्वचमिंद्रिया
[illegible] यथा [illegible] चैषा स्वाइति यस्य चक्षुः श [illegible] त्यादि [illegible] कारि [illegible] परमात्मशरी
[illegible] विशेषणतामलं निबद्ध्ये [illegible] प्रकाशायं तु मलं तद्विशेषणं [illegible] चिदवे तत्वर्थः शब्दे [illegible] तत्संयोग्या [illegible]
त्परमात्मनि प्रमाणं बोधकनिषेधतया [illegible] चक्षुष्मा द्रष्टव्ये नापि वाचेत्याद्युक्तं चक्षुरादिगोचरत्वं [illegible] बोध [illegible] चेति
शीनेंद्रियाणां प्रपत्न [illegible] वाचेति कर्मेंद्रियाणां च पंचबोधकनिषेधे कलेवत्यति पादितं [illegible] ति [illegible] इति [illegible]
शाऽलंभवति तदेवोपपादयति यद्येतेन निषेधं [illegible] रिति यद्यत्कल्प्यते विना चक्षुरादिभिः [illegible] इत्यतिः [illegible]
साद प्रतिपादयतीत्यर्थः यथा सर्वेंद्रियप्रत्यक्ष [illegible] तस्मात् प्रमान [illegible] त्वं प्रतिषिद्धं एवं तर्हि [illegible] त्वापत्तिरतस्माद [illegible] इति शब्द [illegible]
निपादयतीत्यर्थः [illegible] तोमत [illegible] शंकते भावः यथा [illegible] विद्विनैव वाग्म्रु [illegible] तइत्यनेन तु वागिंद्रियविषयत्वं तस्य

नेत्यमनो विशति न तत् [illegible] यथानलम [illegible] त्वाः शब्दोऽपि बोधक निषेधतयात्मस्वलक्षण [illegible]
मास्पदत्वेन निषेधसिद्धिः ३६॥

तदधीनत्वं चोच्यते येनेयं वाचो निवर्तंत इत्यनेन तत्परिच्छिन्नता [illegible] प्रमाण [illegible] इति
भावः नत नच [illegible] विषयत्वं बोधकत्वं निषेधेन तत्वयं [illegible] तः कथं शब्दप्रमाणं इत्यत
आह [illegible] बोधकनिषेधतयात्मस्वलक्षण [illegible] शब्दे [illegible] नच [illegible] त इत्यादि [illegible] द्वारा [illegible]
[illegible] तया [illegible] परिशिष्टा [illegible] इत्यर्थः तदात्मस्वलंभावप्रधानो निर्देशः आत्मनः स्वस्वरूपत्वं
[illegible] लिकारणत्वम [illegible] पादि [illegible] इत्यर्थः यद्यपि [illegible] शब्दा [illegible] प्रतिपाद
[illegible] निषेधः पर [illegible] पर्व [illegible] स्वरूप [illegible]
दिमलत्वात् बोधकनिषेधस्य [illegible] संकोचात्स्वस्वलं [illegible] निषेधतापि [illegible] निषेध [illegible] तिय [illegible] दात्मस्वलं
[illegible] निषेधसिद्धिः बोधकनिषेधा [illegible] बोधकनिषेधो [illegible] स्वरूप [illegible] निषेधस्तेन [illegible]

५२

श्रा
१६

ह्वा४

नरकादि दुःखैकफल[illegible] सुखयोरेवं विधत्वात्तत्र संजातं जातनिर्वेदस्य उत्तमं श्रेयः तत्साधनं च शास्त्रं गुरुं च प्रपद्येत इत्यर्थं
[illegible] मार्गे प्रयोगज्ञत्वज्ञानवत्तेरित्यर्थः। निष्णातत्वाभावे तत्संशयोच्छेदासामर्थ्यात् [illegible] हीनत्वे तु प्रबोध
[illegible] श्रयत्वाद्याति [illegible] अयं लिखितं तत्त्वसूत्रं केन लिंगेन विशिष्ट उपशमो रागद्वेषाद्यभावः तदाश्रयं [illegible] त्रियं
[illegible] २१ तत्र गुरुरेव नियोगः गुरुरेवात्मा दैवतं यस्य सः। अमायया निष्कपटया अनुवृत्त्या आवा
[illegible] दम्भासेवित्यर्थः तान्विशिष्य धर्मे [illegible] आत्मद आत्मप्रदः [illegible] हरिस्तुष्येत्
२२ [illegible] सर्वत्र देहादौ तदनुवर्तिषु च मनसोऽसंगं [illegible] द्वितीयार्थ [illegible]

तस्माद्गुरुं प्रपद्येत जिज्ञासुः श्रेय उत्तमं। शाब्दे परे च निष्णातं ब्रह्मण्युपशमाश्रयं। तत्र भागवतान्धर्मान् शिक्षेद्गुर्वात्मदैवतः।
अमाययानुवृत्त्या यैस्तुष्येदात्मात्मदो हरिः। २२ सर्वतो मनसोऽसंगमादौ संगं च साधुषु दयां मैत्रीं प्रश्रयं च भूते-
ष्वद्धा यथोचितं २३ शौचं तपस्तितिक्षां च मौनं स्वाध्यायमार्जवं ब्रह्मचर्यमहिंसां च समत्वं द्वन्द्वसंज्ञयोः। २४ स-
र्वत्रात्मेश्वरान्वीक्षां कैवल्यमनिकेततां। विविक्तचीरवसनं संतोषं येन केनचित्। २५॥

[illegible] दैवत उपरिस्था [illegible]
[illegible] मैत्रीं प्रश्रयं च [illegible] दयां [illegible] २२ [illegible]
[illegible] स्वाध्यायमध्यय
[illegible] शीतोष्ण [illegible]
[illegible] मनो वाक्काय [illegible] ब्रह्मचर्य [illegible]
[illegible]
[illegible] अभिमानरहित [illegible]
हृदयादिषु [illegible]

श्री भा० ए० टी० २९

[illegible] त्यैते सदर्शितः [illegible] सलिलस्य दर्शयितुं [illegible] स्वरूपं [illegible] कार्ति [illegible] समाह [illegible] इति मम था पस्या [illegible] तुष्टि [illegible] निर्विषयत्वात् पो नाशा [illegible] ना [illegible] सेवा [illegible] मन्यध्वं [illegible] गायमानान् [illegible] एवम् [illegible] नरनारायणः [illegible] आदि देवो नारायणः शक्रकुल मन्मथ [illegible] परार्थं विज्ञाय [illegible] भगवान् [illegible] विस्मितः [illegible] मानान् पश्यमानान् शापभियो [illegible] प्राह तदेवाह माभैष्टेति [illegible] बलिमाचिर्यतां [illegible] नित्येति मा श्रयत [illegible] अस्माकमाश्रमम् [illegible] कुरुध्वमिति [illegible] ॥ [illegible]

इत्थं ब्रुवत्यभयदे नरदेव देवाः सव्रीडनम्रशिरसः सघृणं तमूचुः। नैतद्विभो त्वयि परेऽविकृते विचित्रं स्वारामधीरनिकरानतपादपद्मे ॥ १२ ॥

[illegible] इति हे नरदेवाभयदे श्री नारायणे इत्थं ब्रुवति सति देवाः कामादयः सव्रीडा [illegible] शिरसः [illegible] तेषां [illegible] अपराधे [illegible] पाय [illegible] तत्र श्री नारायणं [illegible] तदेवाह नैतदित्यादिना [illegible] त्वयि परे [illegible] तस्मा [illegible] विचित्रं तत्र हेतु [illegible] श्रीनारायणं विशिनष्टि अविकृते कामक्रोधादि विकाररहिते [illegible] हेतुः परे [illegible] स्वारामधीरनिकरानतपादपद्मे [illegible] रमन्त इति [illegible] धीराः [illegible] तेषां निकरैः समूहैः [illegible] पादपद्मे [illegible] स्मिन् [illegible] कामादि विकारं [illegible]

नरनारायणाख्यानम्

राम २९

तद्बोधकान्तरनिषेधः अतत्रात्मसत्वाभावेति बंधमोक्षासिद्धेस्तस्य यथार्थत्वमप्याहेति ३६॥
एवंप्रत्यक्षादिप्रमाणेनतदावेद्यंकेवलंवेदांतैकवेद्यंपरंब्रह्मतत्त्वंयद्यपिमनसाऽविषयत्वेन [illegible] मनसाभिव्यक्त
इतियोगपरिशुद्धमनसोऽपिप्रमाणत्वावगमान्नशब्दैकवेद्यंब्रह्मतथापितस्यापितत्रप्रामाण्यं शब्देनावगम्यतेइतिशब्दैक
वेद्यमेवपरंब्रह्मप्रत्यक्षावेद्यंत्वात्तथा तदेवचिदचिद्विलक्षणत्वंसच्चित्रं अथतद्विलक्षणत्वमेवविशदयं चिदचिदात्म
कसंकलतत्त्वशरीरकत्वमाह सत्वरजस्तमइतित्रयाणांगुणानां वृत्तंयस्मिंस्तदेकं त्रिगुणात्मकंयदेकंप्रधानंतत्त्वमि
त्यर्थः कथंभूतंसूत्रं कार्याणामाधारत्वात्सूत्रस्थानीयं यथ्वतत्कार्यभूतो महानहंकारश्चैतानि प्रवदंतितत्त्वेन निरूपयंतो

सत्वरजस्तमइतित्रिवृदेकमादौ सूत्रंमहानहमितिप्रवदंतिजीवं ज्ञानक्रियार्थफ
लरूपतयोरुशक्ति ब्रह्मैवभातिसदसच्चतयोःपरंयत् ३७॥

त्यर्थः अहंशब्दस्तत्कार्याणांसर्वेषामुपलक्षणार्थः तथाजीवंचज्ञानक्रियार्थफलरूपतया प्रवदंति ज्ञानक्रियाज्ञ [illegible] कर्मा
नुष्ठानंतस्याअर्थः प्रयोजनंस्वर्गादि सएवफलंयस्य यद्रूपतयाभोक्तृत्वेनप्रवदंति यज्ञानाज्ञा [illegible] नेंद्रियाणिक्रि
न्देनकर्मेंद्रियाणि अर्थास्तद्विषयास्तेभ्यः फलंसुखदुःखादि यस्य [illegible] तद्रूपतयावि [illegible] बंधजन्य दुःख [illegible]
[illegible] प्रवदंति एवंरूपं [illegible] तनमस्वैतनंचउरुशक्तिअचिंत्यशक्ति ब्रह्मैव भातिचिदचिच्छरीरकंभातिप्रकाशते [illegible]
[illegible] अधिकरणं [illegible] वाहेयोः सच्चिदचिद्विलक्षणं [illegible] सद् [illegible] चितनाचेत
नयो [illegible] ३७

[illegible]

श्रीभा॰
ए॰ टी॰
२३

अथ माति [illegible] लतार [illegible] ... [illegible] ... स्तैरपि
कर्तुमशक्यानि कर्माणि चेष्टितानि क ... [illegible] ... भगवा
न्दुर्जनान्हेतुमद्वादैर्वेदविरुद्धैर्मोहयिष्य ... [illegible] ...
न्यहनिष्यति २२ २३ श्लोकादर्शश्चतुर्थः ४ नान्यस्य वर्द्धि ... [illegible] ... मानानां सुरक्षा
... ध्यानसन्तोषकं तत्र सर्वेषां भगवत्स्पृष्ट्वा ... [illegible] ... वेदमार्गस्य भञ्ज

भूमेर्भारावतरणाय यदुष्वजन्मा जातः करोत्यतिसुरैरपि दुष्कराणि वादैर्विमोहयति यज्ञकृतोऽतदर्हा
न्शूद्रान्कलौ क्षितिभुजो न्यहनिष्यदन्ते एवंविधानि कर्माणि जन्मानि च जगत्पतेः भूरीणि भूरियशसो
वर्णितानि महाभुज। २३॥ इति श्रीभागवते एकादशस्कन्धे चतुर्थोऽध्यायः ४॥ राजोवाच भगव
न्तं हरिं प्रायो न भजन्त्यात्मवित्तमाः तेषामशान्तकामानां का निष्ठाविजितात्मनां १ चमस उवाच मुखबाहूरु
पादेभ्यः पुरुषस्याश्रमैः सह चत्वारो जज्ञिरे वर्णा गुणैर्विप्रादयः पृथक् २॥

नश्च को हृशाः का वा गतिर्या स्यं ... ती ति

पृच्छति भगवन्तमिति यद्यपि मुक्तानां ... रपरायणानां वार्ता नु पृच्छता ... तथापि यत्ने न तत्संगपरि ... या
य ... इत्यर्थे ... न्यात्मवित्तमा इति संबोधनं तेषां भजितात्मनां भजितं ... मन एव ... शान्तकामानां कामैः ...
... किं कुत्रासक्तिः किं ... तत्र ... हेतुकी ... श्वनिष्ठा शयः प्रतिवचनात्तु ... १ तत्र तावद्भगवत्सेवारुचि
... भावयोर्हेतुमसेवतां गतिं चाह द्वाभ्यां मुखेति पुरुषस्य चतुर्भिः शरीरस्य भगवतः मुखबाहूरुपादेभ्यः ... सत्व
रजस्तमोभिस्तदुपलक्षिताः पृथग्संकीर्णा विप्रादयः चत्वारो वर्णाश्चत्वारश्चाश्रमैः सह जज्ञिरे ... स्वमेनमात्मिकानां

6

राम
२३

अस्माकं चापराधाचरणं स्वभावत्वाच्च चित्रमित्याह त्वामिति सेवन्तां सेवमानानां सुरेन्द्रादीनां कृतावहवो विघ्नाः सुः तत्र हेतुत्वेन विशिनष्टि स्वोकः स्वस्थानं देवपरः तेषामोकः स्थानं स्वर्गं विलंघ्य ते कामं परमं सर्वोत्तमं ते तव धाम स्थानं व्रजतो गच्छतो वर्त्ममानसामीप्ये भविष्यति वर्त्तमानभावात् इति तस्य सत्त्वादेवाः त्वामसेवमानानस्य न विघ्नाः सुः कुतः वर्हिः विघयन्ते स्वभागान् सुरेणा शालीन्वलीनं करान्वर्षक स्वरान्वेत्यादि स्योदनः कृपया तत्र हि न कृताः विंविघ्ने न पदं ये त एव नेत्याह धत्तः ते स्त्रीतिविश्वये यतस्त्वं सर्वपुरुषाणां स्वरो विघ्नान्विता अतो सौ विघ्नानां मूर्द्धनि पदं धत्ते कुतः तु नत्वाये विघ्नशंके

६१ तिभावः १ त्वां न कामं न केवलं न परं श्वरतो स्वपिगति अस्माकं वा वशं याति क्रोधस्य वा तत्राप्यवशाः कामोपभोगम वियाता त्वां सेवन्तां स रकृतावहवो नरया स्वोको विलंघ्य परमं व्रजतां पदं ते नान्यस्य वर्हिषि बलीन् ददतः स्वभागान् धत्ते पदं त्वमविताय दि विघ्नमूर्ध्नि १ स्तुत्वा कालप्रमाकृतजैः हरोः श्वानस्थानपारन्जलधीन् ति क्रोधस्य याति विफलस्य वशं पदे गोः मज्जति दुष्कर तप श्वरथ्या चरजति ११ क्षुत्तृट्त्रिकालगुणमारुतजैह्वशैष्ण्यान् दर्शिमा मान पश्वधां स्वचित्ताः कुर्वन्ति विघ्नाः १२॥ वक्तव्यमवित [illegible] क्रोधवशाः कुः [illegible] इत्याह

क्षुदिति क्षुत्तृट् च त्रिकालगुणाः शीतोष्णवर्षाः [illegible] मारुतजं प्राणो वा शोषजैः [illegible] ते च लाम स्थान यार जलधि रपानति ती पर्वि लंघ्यगोष्पदे मज्जति कुत्र ति फलस्य [illegible] किं च [illegible] लेन जंतो [illegible] भारहु [illegible] मेवादि [illegible] विचिद [illegible] ति ११ इति [illegible] करणं [illegible] वा इयोः स्वचिद्विविदित्व [illegible] दर्शयासा [illegible] भक्ताः [illegible] पीठ [illegible] दान्य [illegible] वेन पाविकाश [illegible] १२॥ गच्छंति

श्री भा.
ए. टी.
४४

अजगरादि [illegible] गोपदं तं यो भिं तो कुलपर्यायं यद्यपि हैवाप [illegible] नहसन
ले तल [illegible] देश न अजग [illegible] किया [illegible] लि गौर [illegible] तोनि तिपन्ने
लोकं [illegible] यद्दनि [illegible] नी नि नहियान [illegible] सदचायं
ते [illegible] नगरवन्ति [illegible] मानु [illegible] विव
[illegible] नवमयों [illegible] यो नेव [illegible] इत्यत [illegible] जनं [illegible] मनो [illegible] बलेर
मपि देहं विस्मारणेः अकर्मकं हृष्टा यो मन्नली मन्यं पथा यामथा शाया नराणां वे भवेन इद्धि [illegible] के

यात्तं समञ्चं विरसं मलीनत्तो कमे वयो [illegible] यपि [illegible] विश्व [illegible] कर्मकं यत्ते राजगरो [illegible] शयी ता
हानिर्भरतानि नराहारे नुपक्रमः यदि [illegible] सोमहादि दिष्टमुक ३ उान: सहो बलयु [illegible] देहम
कर्मकं शायामो शयानो वीत निद्र चनि दत्त [illegible] वान पि ४ मेति: प्रसन्नो [illegible] दुर्विगा [illegible] त्रने
न पारे [illegible] निमि लो यइवा नीया ५ समट्ठः का मही नोका नाराय [illegible] मवि: नो तप्ये तन [illegible] ति
दिवमाम्बर: ६॥

पिबन्ति [illegible] त्वा [illegible] गारवमय इति: [illegible] देहे दर्सत्वं [illegible] नयपियेने तिथा ४ समृद्धा
चिह्न [illegible] मानु मनिरिति [illegible] वहि: प्रसन्न: [illegible] इत्यत्र [illegible] कुसुम शब्दा [illegible]
मिति यावत [illegible] मारव [illegible] उरा सद इस्यर्थः उरस्य: [illegible] मणो [illegible] पारः [illegible] देश
ल [illegible] पावि भोवात [illegible] काम्य [illegible] निमि दोष [illegible] निश्चल [illegible]
इव [illegible] लेर्ग [illegible] वेदित [illegible] चसम [illegible] इतिवर्षा [illegible] मन कोपि नो [illegible] न [illegible] न प्र
व्येततथा स म [illegible] कामः नहीनो [illegible] व्येत [illegible] चेतइत्यर्थः [illegible] नारायण पराय [illegible] नरविषय परतिभावः ६

एष्वाश्रमैः चातुर्वर्ण्ये चातुराश्रम्ये च स्थितानां मध्ये ये जनाः साक्षादात्मप्रभवं कारणमीश्वरं सर्वनियन्तारं
पुरुषं परमपुरुषं न भजन्ति न अवजानन्ति देवतान्तरसमत्वेन मन्यन्ते तेन देवस्यावज्ञानं तथा चोक्तं भागवतेऽन्यत्र यस्तु नारायणं
देवं समत्वेन वा ब्रह्मरुद्रादिदेवैः स्यात्संदुर्गतौ सौ नरकं यातीति वर्णाश्रमादिति ते स्थानाद्वर्णाश्रमाद्भ्रष्टाः अधः पतन्ति नरके पतन्ति निरा
त्मप्रभवं न भजन्ति ये तेन तेषां फलभ्रंशः सूचितः ३ ननु सत्यमात्मप्रभवत्वे सर्वोऽपि इत्यादि ज्ञानिसत्यपि न भजन्ते ते
भ्रत्वादिशेषाभ्यां कथा तद्वितियेत्तु तदन्यांस्तान् रक्षितकेवलमज्ञास्तेषां का गतिरित्यत आह दूर इत्यादिना दूरे हरिकथा
क्षुवर्णं येषां ते दूरे च्युतकीर्तनं येषां ते श्रवणस्य नाधिकारादिति भावः केन इत्यत आह स्त्रियः शूद्रादयश्चैव ते भवादृशां भा

य एषां पुरुषं साक्षादात्मप्रभवमीश्वरं न भजन्त्यवजानन्ति स्थानाद्भ्रष्टाः पतन्त्यधः ३ दूरे हरिकथाः
केचिद्दूरे चाच्युतकीर्तनाः स्त्रियः शूद्रादयश्चैव तेऽनुकम्प्या भवादृशां ४ विप्रो राजन्यवैश्यौ वा हरेः
प्राप्ताः पदान्तिकं श्रौतेन जन्मनाथापि मुह्यन्त्याम्नायवादिनः ५॥

गवतानामनुकम्प्याः दयनीया भागव
तकृपाविषया श्चैते पि मुच्यन्ते एवेति भावः ४ येतु सत्यपि श्रवणाधिकारे तज्जन्यज्ञाने च ... नाभजन्तीत्याह
तत्रापि वेत्यपि वेत्याह विप्र इति विप्रादयस्त्रयः श्रौतेन वेदसंयोगात् द्वितीयात् जन्मनाच्चत्वेन हरेः पदान्तिकं हरेश्च
रणान्तिप्राप्तिसाधनानुष्ठानयोग्यमधिकारं प्राप्ताः यद्यप्येवमथापि मुह्यन्ति ... ज्ञातेन तदा ... भजन्ति किं तु स्व
र्गाद्यर्थकर्मसु सज्जन्त इत्यर्थः तत्र हेतुत्वेन विशिनष्टि आम्नायवादिनः ... न च भोग ... तेषां मोहकतया वि अर्थवादार
थेनत्वेयांतितथा तदुक्तं भगवता याम्यां ... विप्रलंभ ... पर्यन्तरमितथा क्रियाः ... तत्रो ...
... ॥ ५ ॥ तेषां मोहप्रभवं ... प्रकृतयेतः प्रमादं दर्शयामासे ... ॥ १२ ... नृत्यो ...

दशमस्कंध

मा॰मा॰ [illegible] पञ्चमदेवोपासकाभ्यां यत्प्रियमात्मिकीर्षितं न्यायस्य देहस्य श्रियं कर्तुमिच्छेति वल्लभा तथा जायादिवर्गा
ए॰टी॰ या [illegible] समस्या देवतान्तरादि [illegible] भवति
५९ रोपितमर्ह [illegible] तल्लिङ्गनिर्दिष्टो [illegible] स्यां ते स्युर्दृष्टं [illegible] कार्यं [illegible] लक्ष्यते न स्व
प्रकरणत्वं प्रदर्शितं ऊर्णनाभिरिव [illegible] सत्यो नित्यश्च [illegible] नो [illegible] त्मकं
कावस्थाश्रयत्वावगमात् [illegible] वदेतदनवगमात् तस्यानुपादानत्वदृष्टौ तिन्नोपि [illegible]
त्वसिद्धावपि विशेष्यभूतपरमात्मन स्वरूपसिद्धिमेवं विशेषणांशस्यावस्थाश्रयत्वमपि न दृष्टं नैवाभात इति [illegible] दे
शेषांशोपादानत्वस्य स्वविशेषणगतावस्थाश्रयत्वं निर्वाहकत्वरूपत्वेन तस्य दृष्टं तेष्ववगमात् तस्मित्तत्र विशेष्यं।

यथोर्णनाभिर्हृदयादूर्णां सन्तत्य वक्त्रतः। तया
विहृत्य भूयस्तां ग्रसत्येवं महेश्वरः। २१॥

शब्दतजीवमन्तरेणोर्णनाभ्यादावस्थाश्रयत्वासिद्धिः [illegible] किंचोर्णनाभेरसर्वज्ञस्यासर्वशक्तेः कार्योत
[illegible] तयानुप्रवेशनसामर्थ्याभावेपि दार्ष्टान्तिके ब्रह्मणः सर्वशक्तेः सर्वज्ञस्य तत्स्रष्टात देवानुप्रविशात् तदनुप्रवि
[illegible] सच्च त्यच्चाभवदिति तत्कार्यानुप्रवेशेन तत्तद्रूपतामभवस्य श्रुतत्वाउपादानत्वं निर्वहमेव किंचकारणा
वस्थप्रकृतिपुरुषशरीरकतयानन्तिर्यन्तत्वात्कार्यावस्थात्तच्छरीरकतयात स्त्रियन्तत्वस्योन्या दृश्यत्वात्रितयं
तत्तद्रूपावस्थाश्रयत्वमप्रकारकमेव विशेष्यभूतब्रह्मनिष्ठमिति तन्निर्वाहमिस्यलं बहुनाविस्तरेण। २१। केनापिभावे — धाम॰ न॰ ५९
नित्यमुक्तविधं श्रीनारायणोध्यान्तत्वात् नृप्यपालीति सुपेशस्तदारब्धात्मेरविशेषादवगन्तमित्याह यत्रयेत्रेति ॥

रसस्पर्शरूपगन्धशब्देषु पंचसु विषये षा[illegible]मेन प्रयुक्तगज इ[illegible]दीनां पंचदशा अवलम्बस्तौ पंचैवास्वा[illegible]
लो [illegible] मातंगकुरंगभृंगमीनादय: पंचभिरेव पंच एक: [illegible] माहेसक्तं नश्यन्ते[illegible] तेन पंचभिरेव पंचेन्द्रियैः प्र[illegible]
ला: प्रमो[illegible]होन प्रयतते लिप्तं [illegible] इत्यादि [illegible] सिद्धं भार्यांगच भार्या[illegible]कत्वात्तेन [illegible]प्राप्तं [illegible] तस्या:
स्त्रियो [illegible] मादिभि: प्रलोभितस्त्रै [illegible] केपतति अध्योपतेगवद्दा [illegible] सपत्नी [illegible] दीपादि
[illegible] प्रलोभितउपभोग्यवुद्ध्या तं प्राप्यतस्मि[illegible] नश्यति न घटित [illegible] तद्वदस्यो [illegible] मायार
[illegible] तस्याद्दिरतमाभरणां वराणिया [illegible] कूचं दनादी [illegible] द्रव्ये उपभोगवुद्ध्या प्रलोभितात्मा

[illegible] देव मायां तज्जा वैर जितेन्द्रिय: प्रलोभित: पतये थेतप्र[illegible] योपतं गवत् ७ यो विषिरणा[illegible]
[illegible] प्रलोभितात्मा [illegible] उपभोग [illegible] पतंगवन्न [illegible] जिनहृद [illegible] लोकं [illegible]
यावता [illegible] लिक[illegible] मात्र [illegible] अपत्त्यपाम[illegible] शास्त्रे [illegible] लोकरः [illegible] नासारमाद
धात्र्यु [illegible] पद: १०॥ [illegible] मनो [illegible] एव [illegible]

[illegible] लाकिञ्चिणी [illegible] सतो [illegible] लोक [illegible] लायान्न [illegible] वर्ते: [illegible]
[illegible] पितोः [illegible] लोकमल [illegible] जना [illegible] साधुक [illegible]
[illegible] प्रगल्भीबलि [illegible] देवा [illegible]
[illegible] मनो मधुक [illegible]
[illegible] वाणु। [illegible]
[illegible] १०॥ [illegible] सारमादत्तेन [illegible] १०॥
[illegible] महर्षे विपुलम [illegible]

... नरएव ... प्रयत्नः ... स्वात्मा ... विविक्तं ... ना ... इति ... फलपर्य ... प्रयोजन ... भाव ... परमे
देवताचरेत् ... फलम् ... स्वर्गादिलाभरूपं काम्यं इति यावत् ... कर्म त्यजेत् ... यथा ... देव ... सर्वम् ... क्षेत्र
... जिज्ञासा ... विचारे ... भगवान् कर्म चोदनालक्षणं ... कर्मचोदनात् ... आत्मनः ...
... ४ किं तु यमान्... करणं नियतो ... याज्ञवल्क्य ... एव ... नाम ... एते ... मानुषो ... सुख ...
... नानुतिष्ठेत् ... प्रयोजनः किं च ... इति ... मामीश्वरं ... जानीते ... प्रति ...
... मत्तः ... विषयं शान्ते जितेन्द्रियं ... सीत २ गुरु ... सम ... मानी ... [illegible]

विविक्तं कर्म सेवेत ... त्यजेत् जिज्ञासायां ... प्रति ... कर्म चोदनां ४ यमा ... [illegible]
नियमा ... मत्परः ... आसीत् मदात्मकं २ ... मेमा ...
... जितात्मा ... जायापत्य ... सुहृत्स्वजन ... उदासीनः ... समं पश्येत् सर्वे ... आत्म

... अहंकारं ... बलं ... दर्पं कामं ... परिग्रहं ... विमुच्य निर्ममः शान्तो ब्रह्म...
... विमानस्य ... कल्पते ... निर्ममः ...
... ब्रह्मभूतः ... प्रसन्नात्मा ... शोचति ... समः सर्वेषु भूतेषु ...
... आसक्ति ... रहितः ... पर ... भक्तिं लभते ...
... उदासीनः ... आसक्तिरहितः ... भवति ...
... समं पश्येत् ... जानीयात् आत्मानं ...

तत्सामानरूपतां

धियात्रिश्चयात्मिकया बुद्ध्या यत्र यत्र विषये मनः पंकस्याविकल्पात्मकमंतःकरणं सकलं निश्चलं यथा तथा याति सद्यस्तन्मे-
न भावेन धारयेत्स तत्स्वरूपतां तत्साधर्म्यं इति यावत् कीटस्य कीटांतरेण स्वरूपैक्यासंभवात् याति तत्साम्यतां इत्यर्थः तत्रोक्तं
स्वादृष्टं ग्राथ्यैः २२ उक्तेऽर्थे दृष्टांतमाह कीट इति तेन पेशस्कृता स्वकुड्यां प्रवेशितः विरुद्धः स्मरन् एव भयेन पेशस्कृतं ध्यायन् सर्वांग-
यमस्थान्नेव तत्समतां याति तेन पेशस्कृता भ्रमरेण तस्य समतां तत्साम्यतां इति पाठे तेन साम्यं यस्य तस्य भावात् तत्तां तद्रूपतां
तत्सा ताता मिति च पाठः तत्रात्मशब्दो देहपरः तेन सम आत्मा यस्य तस्य भावः तत्ता तां तत्समानदेहतां इत्यर्थः तत्त्वात्मतां
तत्त्वात्मतामिति च पाठः तत्रात्मशब्दः पूर्ववद्देहपरः तस्य स्वशब्देन षष्ठीतत्पुरुषसमासः तस्य तच्छब्देन कर्मधारयः तच्छब्दे ध्येयाकार
इत्यपि पाठः तत्राप्यात्मशब्दः पूर्ववद्देहपरः तस्य स्वशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः [illegible]

यत्र यत्र मनो देही धारयेत्सकलं धिया स्नेहाद्द्वेषाद्भयाद्वापि याति तत्तत्स्वरूपतां २२ कीटः पेशस्कृतं ध्यायन् कुड्यां तेन
प्रवेशितः याति तत्समतां राजन् पूर्वरूपमसंत्यजन् २३ एवं गुरुभ्य एतेभ्य एषा मे शिक्षिता मतिः स्वात्मोपशिक्षितां गु-
णां शृणु मे वदतः प्रभो २४ देहो गुरुर्मम विरक्तिविवेकहेतुर्बिभ्रत्स्म सत्त्वनिधनं सततार्त्युदर्कं तत्त्वान्यनेन विमृशा-
मि यथा तथापि पारक्यमित्यवसितो विचराम्यसंगः २५ परामर्शकः तत्त्वात्मतां तत्सारूप्यं पूर्वरूपमसंत्यजन्नेव त्यक्त्वा
देहस्य न्यायो विवक्षितः पूर्वरूपमसंत्यजन्नेव याति किमुत सर्वं त्यजन्नित्यर्थः २३ तदेवमुक्त्वा [illegible] शिक्षितामुपसंहरन्नुपक्रमते त-
द्विशिक्षितस्योपलक्षणं इत्यभिप्रेत्य स्वदेहाच्छिक्षितमाह एवमिति [illegible] बुद्धिः [illegible]
तावद्देहस्य [illegible] विवेकोत्पत्तिः एवमेषां मे शिक्षा रक्तिर्विषयं [illegible] यस्य सः [illegible]
ततविरक्तिस्थैर्यं [illegible] सततार्त्युदर्कं [illegible] २५ [illegible]
[illegible] मत्सरी च रागाद्यपरो मातृ [illegible] ३०॥

गुणा[illegible] [illegible] सर्जते [illegible] दीति प्रश्नः तानेव प्रपंचयन्
[illegible] भावस्य भक्तदेहादिभ्य[illegible] ज्ञानस्य [illegible] इत्यर्थः [illegible] नेतेति किं शब्दः प्रश्नार्थे
इति [illegible] गुणाननु सृजति कर्मा [illegible] प्रवर्तते [illegible] यथा [illegible]
[illegible] रात्म्यात्मनः कर्तृत्वापादकत्वं देहस्य [illegible] तदनुविभा[illegible] [illegible]
[illegible] योगी [illegible] जीवस्तु कर्मफलानि स्वप्र[illegible] विष्णादितानां कर्मणां [illegible] फलानि सुखदुःखा
त्मकानि भुंक्ते ३१ [illegible] लोभयानुवृत्तिः किं यत्र यतेत तत्र यावद्गुणवैषम्यं तत्र [illegible] नानाविधदेह[illegible] कर्म
कर्तृत्वं [illegible] पारतंत्र्य[illegible] प्रारतंत्र्य[illegible] यावदिति गुणानां प्राकृतानां [illegible] यावत्

10

[illegible] गुणाः सृजंति कर्माणि गुणोऽनुसृजते गुणान् जीवस्तु गुणसंयुक्तो भुंक्ते कर्मफलान्यसौ ३१ यावत्स्याद्गुणवैषम्यं [illegible]
[illegible] नानात्वमात्मनो यावत्पारतंत्र्यं तदैव हि ३२ यावदस्यास्वतंत्रत्वं तावदीश्वरतो भयं य एतत्समुपासीरंस्ते [illegible] शुचा
[illegible]ताः ३३॥

स्यात्तावत्[illegible] नानात्वं देवमनुष्यादिरूपं देहप्रयुक्तं नानात्वं तावद्देहसंबंधः इत्यर्थः यावन्नानात्वं तावत्पारं
[illegible] कर्तृत्वप्रयुक्तं [illegible] कर्मवश्यत्वं स्यात् ३२ यावदस्यास्वतंत्रत्वं [illegible] पारतंत्र्यं इत्यर्थः तावदीश्वरतो भयं [illegible]
[illegible] संसारभयप्रदं मायादयामीत्यर्थः [illegible] वैषम्यादिपरंपरा [illegible] उपाय[illegible]
[illegible] लोकमध्ये [illegible] पुरुषाः उपासीरन् [illegible] नात्मत्वेनानुसंदधते तत्सुखोपायं प्रयतंते चेत् [illegible]
[illegible] शोकेनार्पिताः [illegible] मुह्यंतीति [illegible] विषयमोहं प्राप्नुवंतीत्यर्थः ३३॥ ऽऽ ऽऽ ऽऽ।

ये दारुण्यौरित्यनेनास्मादेवमनुष्यादिशरीराकारः किंतत्तोन्यइतिस्वचिंतनंतदेवमद्दृष्टंतविशदयति विलक्षणइति आत्मप
यगाकृः स्थूलसूक्ष्मादेहाद्विलक्षणः अन्याभूतबुद्धींद्रियमनःप्राणसंघात्मको देहः सूक्ष्मः तत्परिणामात्मा तु स्थूलः विलक्ष
णयवहस्मां धर्माधर्मात्मानं विशिनष्टि [illegible] दिइद्धिकारदृष्टा एतयोर्वेविजननंदेत्वसमिति तंविजानीति मर्मोक्तेरितिभावः देहत्वादि
कं स्वभावमात्मानं पश्यतीति स्वदृक् स्वप्रकाशः अन्यागिनयथा देहल्लपराणितिभावः यथादर्शात्मप्रकाश्यात्त्वदारुणा दृष्टा तस्मिन्नुदार
कृ [illegible] शाघश्चान्यल्लद्दृष्टं तद्दिद्दृष्टदन्यस्यात्मनः कर्यदेतोयमत्यन्नोर्यस्त्रूणांयं स्थूलायमितिदेहस्मात्मनातदक्षरएमेन प्र
ते [illegible] रिस्त्र्वादनिरोधितियथादासंदार्वनुप्रविशेऽग्निर्निरोधंविनाशमत्यत्तिमपत्वंबृहत्वमित्येवंरूपंदासोऽनानात्व

विलक्षणः स्थूलसूक्ष्मादेहाचात्मेक्षितास्वदृक् यथाग्निर्दारुणोदाह्याद्दाहकोन्यः प्रकाशकः दत्ति [illegible] ॥ १० ॥ प
स्यएव दहत्वानोत्वे तत्तत्कारानग्निणान्न्यस्तुथेविष्ट आधग्नेएवं देहगुणान्दर्शयो [illegible] योमोयणो विरचित [illegible] न्योंद
यथरूपस्याद्दिसंसारत्वात्निवेथार्थ पुतोविद्यादिदात्मनः ॥ १० ॥ तत्कतान्गुणानेवकुर्यविरलत्वादाना [illegible] एवंदे
हात्मरोजीवोपिदेहमनुप्रविष्टो देहगुणान्यथ्येत्यनायशनप्रयक्तदेहलादात्म्याभिमानेनतत्तन्मानधर्मेतया [illegible]
इतिभावः एनिकेवलंदेहगुणाधानमेवदेहानुप्रवेशप्रयुक्तमपितुस्त्वोपिसंसारादेः प्रयुक्ता बोतिवदनन्निहृत्य
पायेचाहयोसाविनिगुणो आकलेः नत्परिणामात्मकेः पृथिव्यादिभिः भुक्तयुक्तोवसयोसोवि [illegible] वमनुष्यादिः पोत
सोमहमः अथचस्थूलात्देहाद्विरचितः शीर्यमनात्मविवादइतिभावः मलिर्वधनत्वादेहस्यचत्तएवायंसंसारः संसत्त
स्यदेहिनः [illegible] संसारकस्मोत्सात्मनःपरमात्मनोविद्या उपासना चिद्वात्मनइतिपाठेवयशतेइदं चिदात्मनः स्वान
स्वरूपस्यगुणोऽसौ नसारः [illegible] इतिविद्या [illegible] नोपादित्तिनेत्रताध्याहारेणसंबंधः ॥ १० ॥

५२

श्रीभा॰
ए॰टी॰
६१

[illegible] ...नभिमतेस[illegible] ...यतेस्य जितनेन [illegible]

इत्यवलम्ब्य देहान्याभिमानं कुर्वन्नपि मर्थः स्वपात्स्वनाद्विभिन्नसाक्षिस्वात्मीयमिति ज्ञेयः ॥ तेन यः सा[illegible]

स्तुमान्देहात्माभिमानो [illegible] वदेह[illegible] महाअज्ञयादिदृष्टान्तम[illegible] यदेह[illegible]

आत्मत्वस्य देहस्थस्य तत्स्वप्नदृष्टः स्वामशरीरे आत्माभिमानवत् भावात् संदृष्टो [illegible]

रात्य तत्तु विद्वान्मतोः प्रकृतिपरिणामात्मकैरिन्द्रियैर्गुणेष्विन्द्रियार्थेषु [illegible]

त्वविक्रियः हर्षविषादादिरहितः नाहं कुर्यामित्यात्मनि कर्तृत्वमोहं कृत्वाभिमानं [illegible]

देहस्थोऽपि न देहस्थो विद्वान्स्वप्नाद्यथोत्थितः । अदेहस्थोऽपि देहस्थः कुमतिः स्वप्नदृग्यथा ॥ इन्द्रियैरिन्द्रियार्थेषु गुणैरपि गुणेषु च । गृह्यमाणेष्वहं कुर्यान्न विद्वान्यस्त्वविक्रियः ॥ दैवाधीने शरीरेऽस्मिन्गुणभाव्येन कर्मणा । वर्तमानोऽबुधस्तत्र कर्तास्मीति निबध्यते ॥ एवं विरक्तः शयन आसनाटनमज्जने । दर्शनस्पर्शनघ्राण[illegible] श्रवणादिषु ॥ ११ ॥

निबध्यत इति । दैवाधीन इति । गुणैः सत्त्वादिभिः तत्कार्यभूतैरिन्द्रियैर्वा भाव्यते संपाद्यते इति तथा तेन कर्मणा हेतुना वर्तमानोऽपि अबुधः देहस्य दैवाधीनत्वात् प्राचीनकर्मविनिर्मितत्वात्तत्र स्थितिं च तथा देह विलक्षणमात्मानमेव देहात्मत्वेनमन्वानः स मर्थः अत एव कर्तास्मीति निबध्यते देहात्माभिमानकृतं तत्त्वमोहं कृत्वाभिमानैर्बद्धो भवतीत्यर्थः । कथं विदेहस्य तादीनां विशेषप्रश्नानामुत्तरमाह एवमिति द्वाभ्यां क्रमेण लक्ष्यनूर्मिं तेन विरक्तो देहत्यक्तवद्विषया साक्तिरहितः इत्यर्थः । अशनं व्याप्तिः अटनं भ्रमणं गोः इत्यत्र शयनासनाटन शयनादिषु कर्मसु यथोचितं वर्तमानस्य दैवविशेषैः भुक्ताहारविहारस्य तत्त्वे एतेष्वकर्मसु अलस्वभाववोधस्य योगो भवति उरवदा इत्यत्र भगवतोक्तावारे ॥ ११ ॥

न तु प्रतिकूलदेशकालस्वभावादय एव भयहेतवो गत्वमित्य तस्मात् काल इति कालादयो ऽपि मदधीना एवेति भा
वः तत्र कालो मा परीक्ष्य [illegible] आगमः मार्ग उपायः विधिरिति वेधा [illegible] शास्त्रं वा स्वभावः [illegible] विषाग्निदे
दक [illegible] स्वभाव इत्येतान्बहुधा [illegible] मां प्राहुर्मदधीना [illegible]
[illegible] भयाभय [illegible] ३२ [illegible] देहे [illegible] धर्म [illegible]
[illegible] कर्म [illegible] तस्मा [illegible]
[illegible] केवले परः [illegible] देहावस्थितयोरपि जीवपरयोः [illegible]
[illegible] देहादि [illegible] विषय

काल आत्मागमो लोकः स्वभावो धर्म एव च इति मां बहुधा प्राहुर्गुणव्यतिकरे सति ३३ उद्धव उवाच [illegible]
मोऽपि देहजेष्वनपावृतः गुणैर्न बध्यते देही बध्यते वा कथं प्रभो ३४ ॥ परः सत्वादिगुणमूलक कर्म [illegible] देहे [illegible]

[illegible] देहजेषु गुणमूलक कर्म [illegible] देही जीवः [illegible] गुणै [illegible]
कथं [illegible] कर्म [illegible]
शरीरे वर्तमानस्य बद्धस्य कर्म [illegible] जीवस्या [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

श्रीमा. ए.टी. ९९

[illegible] सामि [illegible] धातुरो [illegible] संगात [illegible] देहलेषा
[illegible] सुकृत [illegible] क्षिप्तिरित [illegible] दिति
[illegible] हृदये [illegible] हृदयादी
[illegible] सर्वभूते [illegible] देवमनुष्याशरीरेषु २
[illegible] देवशरीरे [illegible] ४६ [illegible]

12

[illegible] ध्यान [illegible] ४४ [illegible]
[illegible] समत्वेन यजेत मां ४५ [illegible]
[illegible] समाहितः लभते मयि [illegible] सा
धुसेवया ४७ प्रायेणाभक्तियोगेन सत्संगेन विनोद्धव नोपायो विद्यते सम्यक्प्रायणं सतामहं ४८ ।

[illegible] समाहितो [illegible]
[illegible] भक्ति [illegible] साधुसेवया [illegible]
[illegible] सत्संग [illegible] ४७ [illegible] विद्यते
[illegible] प्रायेण [illegible] भक्तियोगेन विना [illegible] विद्यते प्रायेण [illegible]
[illegible] उपायत्वं सत्संगलब्धत्वं च विवक्षितं [illegible] उपायो [illegible]
ने २ [illegible] इति [illegible] विवक्षित [illegible] सत्संगात्

राम ९९

ननन्वशास्त्राविविषयेषुगुणानगुणापरिणामान्कार्येन्द्रियाण्यात्मनः स्वयं कर्तृभावयन्नीश्वराय तसत्त्वा प्रकृतिमुक्तिं
द्विधा च कर्तृत्वमेभ्यः कृत्वादिसमुचितयालि यथा तदेवाह विद्वान् तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः गुणा गुणेषु वर्तन्त
इति मत्वा न सज्जते इत्युक्तं विषमतिमान् तथा न वध्यते यथा कुसतिर्बध्यते तथा न वध्यते इत्यर्थः गुणाभ्यां दयालेशने चोदाहीय
प्राज्ञैः निकर्तृत्वमोक्तृत्वादिकं तु शरीरेन्द्रियेषु यं इति फलितं ईश्वरे वा कर्तृत्व मनुसंधेयमिति वक्ष्यते मयि सर्वाणि कर्माणि
निःस्पृहः समाचरेति न तु कर्माणि कुर्वन् तत्फलभूतानि सुखादीन्यनुभवन्तो देहे वर्तमानस्य कथं मोक्षो मोक्षस्य च विनिवर्त
संभवेदत आह प्रकृतिस्थोपीति प्रकृतिस्थः शरीरस्थोऽपि देहे स्थितः स्थो प्यसक्तः तदभिनिवेशरहितः [illegible]

ननन्वा वध्यते विषयांस्तन्नाभावाद्यस्य गुणान् प्रकृतिस्थोप्यसक्तो यथा खं सविता निलः २२ वैरा[illegible]
गाभिलया च्छिन्नसंशयः सर्वत्र स्वास्थ्यमाना नानावा क्षेत्रवर्जिते २३ यस्यास्य वीतसंकल्पाः [illegible]
[illegible] सर्वेषि कर्मो वेदस्यापि दिह्नकृतैः २४॥ दिशा विक्रियइति यावत् तत्स्थत्वेपि तस्य [illegible]

तत्रार्थे यथा खं सविता निलइति यथा खमाकाशः सर्वत्रावस्थितोपि व्याप्यगतदोषैर्न [illegible]
यामन्युवलाय यथानिलः सर्वत्र सर्वं चरन्नपि तच्छायस्मानिस्थो पिमसक्त [illegible]
किं चायमप्रयोगे देहे घनाभिनिवेशात् विशिष्टपावेशार याविशारदयाई [illegible]
लिखुरदमाणादेव त्वादिमेदादि निवर्तितं [illegible] सन्दर्भात् [illegible]
ऊर्ध्वपरतः किं बाह्यो ध्वरलेकेन तस्य [illegible] स्थ संशयः [illegible]
ति [illegible]

कुतोऽपि भयं [illegible] अथलः [illegible] कि [illegible] स्मृति [illegible] कस्मयः [illegible] रके [illegible] सां ए को [illegible] भोग्य [illegible] ति [illegible] मारं वेद [illegible] नास्ति [illegible] तत्र [illegible] दृष्टवेदत्वेन [illegible] स्य [illegible] यः ति [illegible] योगवि [illegible] तत्र यथा [illegible] ऽवतोमम उपाय विषयः संशयो [illegible] न्ति [illegible] ति [illegible] यो [illegible] तत्र [illegible] मनो भ्राम्यतीत्यत्र [illegible] अयं [illegible] त्वि [illegible] भाव [illegible] जीव कर्तृक [illegible] देवमनुष्यादिभावात्मकः संसारः [illegible] जीवा उत शरीर [illegible] दुःखहेतु [illegible] पुण्यापुण्यारम्भकः [illegible]

[illegible] शृण्वतो वाचं तव योगेश्वरेश्वर न निवर्तत आत्मस्थो येन भ्राम्यति मे मनः १६ श्रीभगवानुवाच स एष जीवो विवरप्रसूतिः प्राणेन घोषेण गुहां प्रविष्टः मनोमयं सूक्ष्ममुपेत्य रूपं मात्रा स्वरो वर्ण इति स्थविष्ठः १७॥ इत्येवं विधस्यात्मस्थः संशयः १६ तत्र सर्वेन्द्रियव्यापारात्मकं [illegible] विवरः [illegible] व्यापार [illegible] त्तिक्रम [illegible] स एष जीवो वदति विवरप्रसूतिः विवरं हृदयच्छिद्रे प्रसूतिः प्रकाशो [illegible] हृदयगुहां प्रविष्टः हृदि [illegible] प्रतिष्ठित इति श्रुतेरिति भावः स एष जीव [illegible] घो [illegible] शरीर [illegible] काले जीवः [illegible] घोषं [illegible] यदेतत् [illegible] न्ति [illegible] मनोमय [illegible] सूक्ष्मं [illegible] घोष [illegible] सगुणो मनोमयः [illegible] उपलभ्य [illegible] स्थितः प्र [illegible] ति [illegible] स्थाने [illegible] रूपेणास्य विशेषः स्थूल [illegible]

अथैतं रहस्यं गृह्य भक्तियोगं ऋकरत्या पिप्रायमाणस्य प्रायेतो तस्मैव स्वाति तं स्ववशीकरणोपायं स्वा सयोगं विवक्षुस्ताव
त्तस्य परमगोप्यत्वमधिकार विशेषायेत्वोपादेयत्वं च व्यापयन् शुश्रूषामुत्पादयंश्च तत्कथं त प्रति जानीते अथैतदिति संगो
पनस्यापि युक्तौ हेतुस्तयो पात्रं भृत्यः सुहृत्सखेति विशेषणत्रयं ४८ इत्येकादशे एकादशः ११ इत्थं वर्ण्यं गवेक्ष्यते बुधः कल्लादिसाध्य
दुष्करे भक्तियोगेऽपि हि स्वेनसाध्यतया लिप्सा पाक्तिम्मा माविलमान सस्तु ध्रुवमालक्ष्य सुकरोपायमात्मनि नित्यापरं पर्याय मात्मयो
गाः कच्छेऽयं योगं सतिवद्द स्ताव ल स्यादितरोपायसाधनत्वव्याघनाय स्वैमुत्तमपन तद्ययपाद्यं त्सेश सत्संगते रेवान्नित
रत्ताव्यासाधनतामाह न रोधयतीति मां न रोधयति न हृद्धिस्थं करोति न वशीकरोतीति यावत् योगः अष्टांगो [illegible] तकर्म योगः

अथैतत्परमं गुह्यं शृण्वतो यदुनन्दन सुगोप्यमपि वक्ष्यामि त्वं मे भृत्यः सुहृत्सखा ४८ इति श्रीभागवते महापुराणे ए
कादशस्कंधे एकादशोऽध्यायः ११ ॥ श्रीभगवानुवाच न रोधयति मां योगो न सांख्यं धर्म एव च न स्वाध्यायस्त
पस्त्यागो नेष्टापूर्तं न दक्षिणा १ व्रतानि यज्ञश्छन्दांसि तीर्थानि नियमा यमाः यथावरुन्धे सत्संगः सर्वसंगापहो हि माम् २

ज्ञानं वा मयोगो वा सांख्यं प्रकृतिविवेकः तो पासनं यमेन्द्रि सादि स्वपः स्वाध्यायो वेदाध्ययनं तपः वरनादि
इष्टं यागादि वैदिकं कर्म पूर्तं खातादि स्मार्तं तयोः समाहारः त्यागः संन्यासो दक्षिणा [illegible] वृषा [illegible] व्रतान्येका
दश्युपवासादीनि यज्ञाः पंचमहायज्ञाः छंदांसि रहस्यमन्त्राः तीर्थानि गंगादीनि [illegible] शौचाचमनादयः [illegible]
अहिंसादयो यमः [illegible] पायाः यमा [illegible] यथा सत्संगो मामवरुंधे वशीकरोति [illegible] मां नावरुंधन्ति [illegible]
[illegible] सर्वसंगापहः मनसः [illegible] निरपेक्षं [illegible] सर्वसंगापहः [illegible] कार्ये
[illegible] योगादयस्तु [illegible]
[illegible] नित्यं [illegible] कारणं [illegible]

कार २

श्रीभा. ए. टी. ७१

असंख्यातानलप्राकल्पान्तर्वर्ति सृष्टिकालमकाः कथितानाष्ट्रपुरातनमतिभिः कारणं चिन्तकैः सात्त्विकेषु वि
कल्पेषु प्राकल्पमवि . . . . सत्त्वप्रसादकराजः प्रजापतेरिति यद्वदेत् सात्त्विकप्रतापाद् विभागप्रक
रणं नरसाद्ध्रिकामे सर्वगन्तव्यदा यत्र . . . . . परविरूपाधर्मपुराणावलाबलावि . . . .
पञ्चतये न च पंचम . . . . . प्रजाः साधुजन्मा . . . . . वेतनमविषयुलेपटा . . . भावाः . . . . .
गादिषु प्रपन्नला . . . . . धो दक्षप्ररोदकादीनि वेशोविविक्तदेशा . . . . काल

लाः . . . . शीर्षाद्विपः कर्मफलाभिसंधि . . . . जन्मशौलासा
विनं यान्ति कं च स हि विधत्ते स्तजनयति तच्छ्रंजन्मे . . . . पत्नीसादिलक्षणं ध्यानविलविषय

. . . सात्त्विकमेवैषां यद्यच्छन्दाः प्रवर्तन्ते नंदति नामसंतलक्षाजनसंयुपेदन्ते ॥ १ ॥

केन तु देवान्तरविषयकं मन्त्रो विष्णुसारकः सत्कारः तापः पुण्ड्रं तथा नाम मन्त्रोपागश्च पंचमः स्मृत पंचविधः
. . . . कलत्वतः परमैक्यविशारदः भगवान् . . . . . . ध्यात्वा . . . . कुण्डिका रुचकं चैव
. . . . . . शोवामतिः भस्मयज्ञोपवीतं च . . . . कं . . .
. . . . कपाले भस्मनाम्ना . . . . कालदिधारणात्मकः विविधितो . . .
. . . . सविरुद्धिक रासत्वविरोधित्वादितिभावः ४ सात्त्विकाः . . . . विभाज
. . . . यद्यद्धि . . . . . . क्रियायोगस्यैव प्रकृतत्वात् . . . .
च . . . . माहाराणामादीनामध्ये सात्त्विकं पद्यते विंदतीति नाम संयच्छते तपोपि . . . . चतु

१४

२३

२८

राम ७१

पूर्वं [illegible] याभिव्यक्तस्य कर्मणः स्थूलतयोपलभ्यमानत्वे दृष्टान्तमाह यथेत्यादिना समिध्यतः संतेन त्रयेण यथानलोऽका
ष्ठोदरस्थोऽपि [illegible] संतमसमथनेन [illegible] मथ्यमानः [illegible]
यः समणुतिस्फुलिंगादिरूपो भवति ततः क्रमेण प्रवृद्धो जातो हविषा समिध्यते सम्यग्दीप्यते तथैवायं वागीन्द्रि
यव्यापाररूपा वाणी अव्यक्ति एकारः शरीरमदधीने यथा प्राणेन घोषेण [illegible] जीवप्राणयोः परस्परायत्ता स्थितिरिति
[illegible] जीवस्य प्राणा [illegible] संकुचितप्रकाशत्व [illegible] तेन [illegible] फलितं तेन च वागी
[illegible] तेन दृष्टान्तमाह तस्याः [illegible] रूपात्मना [illegible]
न्द्रियव्यापारानुगुणेन चोदनाः [illegible] व्यज्यते वाणी चितिचकारोन्वेतव्यः तेन दृष्टान्तमाह तस्याः [illegible]

यथानलः खे निलबन्धुरुष्मा बले न दारुण्यधिमथ्यमानः अणुः प्रजातो हविषा समिध्यते तथैव मे व्यक्ति
रियं हि वाणी १८ एवं गतिः कर्म गतिर्विसर्गो घ्राणो रसो दृक्स्पर्शः श्रुतिश्च संकल्पविज्ञानमथाभिमानः
सूत्रं रजः सत्वतमोविकारः १९॥ मनिषेत १८ वाणीन्द्रियव्यापारस्यात्मा [illegible] द्वि०

[illegible] एवमिति गतिः वागिन्द्रियव्यापारः कर्म [illegible]
[illegible] प्राणेन्द्रियस्य [illegible]
[illegible] श्रोत्रेन्द्रियस्य संकल्पविज्ञानं संकल्प [illegible]
म२ [illegible] यादि १
[illegible]
[illegible] श्लोके [illegible] ॥

रोगः

श्रीभा. टी. ७५

जाग्रत्स्वप्न[illegible] इत्यादि [illegible] जाग्रद[illegible]
[illegible] सत्त्वादि [illegible] [illegible] भवति
[illegible] जाग्रदादि [illegible] प्रत्यर्थं [illegible] अनुभूयमान [illegible]
[illegible] तद्विलक्षणः [illegible] अन्वयाद्व्यतिरेकाच्च [illegible]
[illegible] तत्साक्षी [illegible] विलक्षणत्वं [illegible]
[illegible] इति बोधः जीवस्य जाग्रदाद्यवस्थात्रयान्वयः [illegible]
[illegible] तत्कार्यं [illegible] इत्यपेक्षायामाह तासां विलक्षण इति

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तं च गुणतो बुद्धिवृत्तयः। तासां विलक्षणो जीवः साक्षित्वेन विनिश्चितः॥ २७॥ यर्हि संसृतिबन्धोऽयमात्मनो गुणवृत्तिदः। मयि तुर्ये स्थितो जह्यात्त्यागस्तद्गुणचेतसाम्॥ २८॥

साक्षित्वेन विलक्षणत्वं [illegible] विलक्षण इत्यर्थः कथं
[illegible] साक्षित्वेन विनिश्चितः तासां साक्षित्वं [illegible]
[illegible] अवस्थात्रयान्वयात्मकमिति विलक्षणस्य [illegible] अवस्थात्रयान्वय [illegible] इति भावः २७ [illegible]
[illegible] यतोऽयं संसारबन्धः देहसंबन्धरूपः संसारबन्धः आत्मनो जीवस्य गुणवृत्तिदः [illegible] शब्दादिविषया
[illegible] संकल्पविकल्पात्मिकाः [illegible] ददातीति तथा [illegible] आत्मनो मनसः गुणवृत्ति
दा [illegible] भोग्यतादिबुद्धिं ददातीति [illegible] जीवस्वरूपे [illegible] स्थितः तथा [illegible]
संधानं परमात्मा [illegible] गुणवृत्तिं [illegible] [illegible] त्यागस्तु

राम ७५

मका२ था३ ३१

ततः किमतस्ताह सात्त्विक्यैवेति ततो विशुद्धात्मत्वात् धर्मी म ऽक्तिलक्षणः ततोऽथ मां तत्त्वज्ञानं मत्तत्त्वस्य भावया
यात्म्यगोचरं ज्ञानं स्यादिति तद्विषयकस्यास्तिसंततिः यावत्कालं तं प्राप्नोति अंशत्वादिविषयं तिरस्कृत्य भावनिश्चयेन वेद पर्यंति स्म ऽ२
परमात्मानि योऽरक्तो विरक्तो परमात्मानी तिन्यायेन विषयां तर विमुखं भगवदेकस्फूर्तिरूपज्ञानं भवतीत्यर्थः ६।
तज्ज्ञानं स्यादिति तस्मात्तोऽथ मामुभयेहते तेरस्य ते न गुणत्रयपरिणामात्मक देहमाध्य सात्त्विकाराराग मावि
शेषाणामुत्साहित सत्त्ववृद्धिनिमित्त भक्तियोगात्मक विद्याति विशेषं रजस्तमसो प्रहृतयो देहस्यवयमेति
स्तुत्येतपालकार्यमपहृति रुका तत्र गुणत्रयो मादृदेहः कथं स्यादित्याशंक्यात्मत्वस्य पञ्चितभक्तिद्वारा स्वमूलं

सात्त्विक्यैवसेवया मत्त्वं विकृत्य ये ततोऽथ मेस्तत्तो ज्ञानं यावत्स्यात्तिकोऽहं ६
वेणुसंघर्षजो वह्निर्दग्ध्वा शाम्यति तद्वनं एवं गुणव्यत्ययजो देहः शाम्यति तत्क्रियः ७॥

सत्त्वगुणात्मकं निवर्तयन् स्वयमपि निवर्तते इत्यभिप्राय स्थालतयाह्वयस्तो माह ऽनेनार्थेन स्थाने वृत्तो हृष्टां
तमाह वेणुसंघर्षजइति यथा वेणूनां संघर्षाज्जातो वह्निः स्वस्थाने वेणुनामानोलाति स्वयमेव तं
दग्ध्वा स्वयमपि शाम्यति एवं गुणव्यत्ययजः गुणवैषम्यजो देहोऽपि तत्क्रियात देहः तत्र क्रियाकृत्वे व्याः
यायां तथा नायं स्यसंतदहृत्वा मादृकस्य मोक्षमपि निवर्तयत् इत्यर्थः अतः तत्राह निपाठाम तेन तत्र
सात्त्विकसमाधीयेत पायां तस्मात्सायन्यमपि अपयोहोह स्थाने गुणत्रयात्मक देह धात्वादिक सात्त्विको निवर्तय
स्वयमपि निवर्ततइत्यर्थः ७॥

एवमिति निमनमति सीव्यास [illegible] या [illegible] कर्मीव [illegible] तानेशुम [illegible] आदिमोवेति संशयो विनिश्च
मताश्रोतेषु [illegible] इत्यविचार्यति [illegible] विशिष्टो र्थः [illegible] विद्यास [illegible] न मत्वा [illegible] न्यन [illegible] तिर्य [illegible]
इज्जत मति [illegible] धिम [illegible] मानस्य किंतीदाज्ञानः सिन्यामेव्यिय मां भजते त्यन्वयः संशया [illegible] देहदेवा [illegible] न [illegible]
[illegible] स्वतेत्रः किं वा [illegible] तेषेइत्यादिरूपः तदेवापि [illegible] सम्यक्त्वयथावस्थितात्मपरमात्म [illegible] यासंधानात्मकं [illegible] द्देहदि
य विषयाणामंतरो दुःखाय हत्वा नित्यत्वद्यत्वाद्विद्यानि [illegible] ये न [illegible] वैराग्य वि [illegible] इति [illegible] य [illegible]
वेदोतार्थविचारवैराग्याभ्यां [illegible] ज्ञानरूपे [illegible] ३३ [illegible] भानं [illegible] इदं [illegible] ति [illegible]
[illegible] त्वादेश्र्मोयास्मिन्न [illegible] विलासो [illegible] कल्पविकल्प [illegible] इदं देवादिशरीरं तदुपभोग्य विषयादि

16

एवं [illegible] ते [illegible] नत [illegible] वस्था [illegible] यायाम [illegible] वाइति [illegible] ताथ्यः संछि [illegible] दमन [illegible] ना [illegible] किंतीदा [illegible]
ना [illegible] भजन् [illegible] संशयाधि ३२ इति [illegible] मयिं [illegible] विलासं [illegible] विनष्ट [illegible] लोल [illegible] विज्ञान [illegible]
कष्ठ [illegible] यास्व [illegible] विसर्गे [illegible] विकल्पः ३३॥
[illegible] प्रति [illegible] सर्वं इदमिति [illegible] देशः [illegible]
[illegible] न [illegible] निर [illegible] विरोध [illegible] लोल [illegible] इदं [illegible] इत्य [illegible] दितय [illegible]
[illegible] दर्शयति [illegible] विज्ञान [illegible] इति [illegible] श्रुतेः [illegible] स्वरूप [illegible]
[illegible] देवमनुष्यादि [illegible] विकल्पो देवमनुष्यादिभेदः [illegible]
[illegible] सत्वाद्य [illegible] विसर्गः [illegible] मायाख्यः सर्वज्ञस्य सर्वशक्ते [illegible] मायया [illegible] संकल्पस्वप्न [illegible]
[illegible] स्वप्नइव [illegible] यथा स्वप्नः संकल्पविकल्पप्रपञ्च [illegible] प्रतीय [illegible] निवर्त्तते [illegible]
[illegible] परमात्मा [illegible] मिथ्यात्वेन प्रतीयमानः [illegible] इति ३३ [illegible] ॥

[illegible] ततो देहसंबंधत्यागः ततो निरवयोविकसत्वे खनिसलि [illegible] निरतिशयानंदभाक्त्वेन मुक्तो भवति अवस्थात्रयरहितजी
वस्वरूपानुसंधाने प्यात्मनो विशेष्यतयानुसंधानमपि कार्यमित्यभिप्रायेणाह [illegible] नार्थमधीतिविशेष्यत्वेन निर्देशः २८ जीवस्य परमात्मानं
प्रति [illegible] विशेषणतया [illegible] तत्स्वरूपनिरूपणोपयुक्तमपि तु र्येस्थितइत्यंते नयथास्व [illegible] तस्यात्मपरमात्मयाथात्म्यानुसंधानादि
[illegible] तविदेहात्माभिमानप्रयुक्तो देहसंबंधात्मको बंधस्तत्र सयश्च [illegible] चेतसोपरस्परावेश इति सन्नित्तं न तत्स्फटमेवाहम्अहं
कारकृत इति अहंकारो ज्ञानैकस्वरूपेप्यात्मनि देवमनुष्यादिभेदाभिमानरूपः स्वतंत्राभिमानरूपश्चैते नाप्यात्मनः [illegible]
त्मात्मनो बंधं अर्थविपर्ययमर्थस्य परमपुरुषार्थस्य विघातो यस्मात्तथाभूतं विद्वान्ज्ञानं निर्विषयं संसारबंधनादिति शेषः

अहंकारकृतं बंधमात्मनोर्थविपर्ययं विद्वान्निर्विषयं [illegible] चितां तयैस्थितस्य
ज्ञेत् २९ यावन्नानार्थधीः [illegible] निवर्तेत [illegible] अन्योपि [illegible] स्व
प्ने जागरणं यथा ३० ॥

तुर्यस्थितः अस्य एवं विदधे। संसारचिंतां संप्रति बंधात्मकं [illegible]
लिचिंतां त्यजेत् २९ अहंकारस्य सर्वानर्थनिदानत्वमाह यावदिति नानार्थधीः देहः [illegible] अभिमानं [illegible]
देहात्मभेदस्मनि पादकयुक्तिभिः यावन्न निवर्तेत तावज्जागरेपि यद्यपि जा [illegible]
[illegible] मपि सुस्वप्नस्यर्थो भ्रांतिदशाया [illegible] जाग [illegible] ने दृष्टांतमाह स्वप्ने जागरणं यथा [illegible]
[illegible] तिजागर [illegible] अभिमन्यते [illegible]
[illegible] वेति [illegible] देहविलक्षण [illegible] तुर्य
स्थितमात्मा [illegible]

इवेवादयेनिम्न [illegible] पत्वा [illegible] प्रतिपादितम् [illegible] सर्वे षां का दुनां वे म [illegible]

श्री भा० किंदेवा [illegible] ज्योति [illegible]

ए० टी० मिति [illegible] मैधर्ममिति यामप्यनेनमया वृता सर्वा [illegible] चिद्दीस [illegible] सापार्थे नाम सौ [illegible] निर्मल

८० त्वा दि [illegible] दिना [illegible] कुसमनाम [illegible] स ता [illegible] जायते ज्ञानमित्यादि [illegible] मालम [illegible] रजःसत्त्वतमोगुण [illegible]

[illegible] दा त्विम [illegible] भावाती जापू ता वास्यैत वेदापी [illegible] सपीतरस्तम [illegible] विपरीतबुद्धित्वात् [illegible]

वे३ मार्षे मूलका सर्व [illegible] वे दैकमूलका इत्यादयः इति तेषां [illegible] द्रियै [illegible] किं३

सत्वत२ [illegible] मोमुवजन्म [illegible] नानिपाता [illegible] विचित्र [illegible] मिति [illegible]

भिद्यंत इति ८ [illegible] जात्यादिभेदो [illegible] विवादित [illegible] तथाम [illegible] स्वस्य भावः स च कर्मगुण [illegible]

किं देवाः किन्नरा नागा रक्षांसि किंपुरुषादयः [illegible] प्रकृतयो रजः सत्त्व तमोभुवः [illegible] भिद्यं

ते [illegible] नानां मतय [illegible] यथाप्रकृति सर्वेषां चित्रा वाचः स्रवन्ति हि ७ एवं प्रकृतिवैचित्र्याद्भिद्यंते मतयो नृणां

पारंपर्येण केषांचित्पाखंडमतयोपरे ८॥

चिकीर्षा [illegible] करण [illegible] सत्त्वादिगुणकार्यविशेषा

[illegible] यथा प्रकृति यथा स्वभावं स्वस्वभावानुसारेण सर्वेषां चित्रा वाचः स्रवन्ति प्रवर्तन्ते प्रवर्तंत इत्यर्थः ७ एवं प्र

[illegible] स्त्रिता [illegible] तथा [illegible] प्रकृति [illegible] भिद्यंते [illegible] नाम [illegible] दर्शिनार्थमति

वैचित्र्ये [illegible] पारंपर्येणेति तथा [illegible] स्वभाव [illegible] पौरुषेय मत

रावत [illegible] भादि [illegible] दोषसंभावनया [illegible] प्रमाणं [illegible] वेदार्थ वित

[illegible] परंपरया [illegible] केचिद्वौद्धा [illegible] पर्य

[illegible] पाखंडमतयः यथा [illegible] वेद [illegible] मतयः [illegible] इति शेषः ८॥

राम

८०

नतः शब्दादिभ्यः इन्द्रियप्रतिवर्त्य शब्दाद्विषयविषया न गच्छन्ति स्पर्शः न निवृत्ता तस्मा विषया भिलाषो यस्य सः निरीहः नि
र्व्यापारः न ... इति वर्त्यति वा सत्ताने ... च तुरावी नां नियमनमुक्तं नि ... इति मनसः निरीह इति कर्मक्रिया
[illegible] ... मवइति समा ... तस्मीभवेदिति देहस्त्रं ... विषयः एवं विधस्वरूपसः सर्वमवस्तुबुध्या आत्म
... कालान्तरे ... यिनात्म संज्ञामुपैति नेप रितामादिसा ... मन्य ... किमिस्यात्मन्येव वस्तु शब्दस्तु
... इति शतीति सूत्रकमिदं देहादिकं च समाधिप्यति रिक्तं शब्दभोसन भोजना दि ... दशा स्वयथयिते
... यापि तन्त्रमायम माधितस्वलना यन भवेत् यद्वदेहो ... निमित्तदेहात्मा भिमानादि रूपम्
... भवेत् ... पेद ... अनुमान मप्युक्तिः तीदृशा ज्ञाना ... नाकिंचिद् ... भवइति ... ज्ञाने
इत्यर्थः ... तितत्त्व ... भवो निरीहः संदृश्यते कं ... वस्तुबुध्या ...
मम ... २४ देहेच न ... रसवास्थि ... स्थित ... पतत्त्वे रूपे देवाद्युपेतमथ ...
दृथेवं घाते मध्याय रिक्त तमदिशमवार्थः ३५॥ किंतत्त्वमप्यो विवाक्य ... किंवाधातुः ... पि ... वाक्यध्याना दिशू
हृत२
... किंनाया ... रपाता ... लतादितिस्त निर्भग ... त्मक ...
... मनःका ... याविज्ञ ... तिपासादि ... शब्देन ...
स्य २४ ... देहे ... समाधिमान देह ...
... देह ... त्यनीवि ... हीति ...
... सम्य ... देव ...
पात्र मदेनाथी विवेक रहिताः ... मन्य ... बाहे देवाद्युपेत ... समय ... ५.

श्रीभा. टी. ८९

[illegible] सम्यगेव [illegible] ग्रन्थेषु [illegible] प्रवर्तते मतमेतावत्श्रेयस्तस्मात् यम नियम सोपान नयोरिति तेभ्यो
[illegible] लोकाः लोकस्य महान्तो लोकाः फलान्याद्यन्तवन्तो भवि
[illegible] कर्म [illegible] कृष्णादि कर्मफलसद्भिर्भावात् दुःखोदर्का दुःखोदर्का [illegible] स्वा
[illegible] रजसो विशेषः तमो निष्ठा मोहमयाः क्षुद्रानन्दा [illegible] [illegible]
[illegible] गतमप्याकामि दुःखेन [illegible] सम्यग्भक्तियोगस्य मे निरतिशयसुखं मदनुभवात्मकं नि
रतिशयं दुःखासंभिन्नं निरवधिकं चेत्यपि येषां तद्विषयाक्रमतो दुर्लभमित्याह मयीति द्वाभ्यां नयेनित्यनिरतिशायाद्वैकान्त्य

आद्यन्तवन्त एवैषां लोकाः कर्मविनिर्मिताः दुःखोदर्कास्तमोनिष्ठाः क्षुद्रानन्दाः शुचार्पिताः २२
मय्यर्पितात्मनः सभ्य निरपेक्षस्य सर्वतः मयात्मना सुखं यत्तत्कुतः स्याद्विषयात्मनां २३॥

मय्यर्पितः आत्मा मनो येन तस्य अत एव सर्वतः सर्वेष्वपि विषयेषु सुखेषु निरपेक्षस्य यत्सुखं मया आत्मना निमित्तेन लभ्यते न तु
केन विषयात्मनां कुतः स्यात् आत्मने त्वनेन विषयवैलक्षण्यमभिप्रेतं आत्मत्वे हि निरतिशयप्रीतिविषयः सुखात्मक
त्वं प्रति विषयस्य लेशेन वलक्षणेन [illegible] आत्मनेति निरतिशयानन्दरूपात्मविषयज्ञानस्यविषयवैलक्षण्ये
न निरतिशयसुखात्मकस्य विषयात्मालभ्यत्वे तत्सुखाद् भाव्योत्कर्षो विपरीता कार्यलक्षणाभावे तत्सुखोद्रेके नसत
नित्वप्रसक्त्यानं दत्वति रतस्तदर्पितत्वात् द्वयोर्लभ्यते २३ तदेवं मोक्षाख्यपुरुषार्थस्य तत्साधनभक्तिप्रयोगस्य चाति
रतिशयसुखेन स्वधर्मादिलक्षणेभ्यो निरतिशयत्वव्याप्ता रतस्यलाभेन तस्यैव उत्कृष्टत्वस्य मगमादेकस्यत्वप
न्नस्यापितः अयं किंवत्कर्मफलभूतमोक्षसुखस्य निरतिशयत्वमित्य ॥

रामः ८९

18

स्वतोऽपि विविधप्रकृत्यालोकनपिहितविधिरपि मन्मायामोहितधिय इति मन्मायामोहितमतित्वात् तत्पारंपर्येणाद्येन स्वतो विधिर्या
तत्त्वं न जानंतीति भावः तेषु नः पाखंडमतयः संतो नतस्थीमवत्ति ते किं यथा कर्म यथा रुचि श्रेयोऽनेकान्तं नानाविधं श्रेयो वदंति एवं
रुद्वेदविधायककर्मविधामिस्वमिप्रायेण यथा कर्म युक्तं यथाप्रकृति सर्वेषां विचित्रा वाचः स्रवंति ह्येतत्प्रपंचयति धर्ममिति
एके पूर्वमीमांसकाः धर्मं यागदानहोमादिरूपं श्रेयःसाधनं वदंतीति सर्वेषां एव मतस्याऽपि स्वर्गादिरूपे श्रेयः तत्साधनं धर्म
एवेति वदंतीत्यर्थः अन्ये काव्यालंकारादिकर्तारः यशः कीर्तिमेव स्वर्गादिश्रेयःसाधनं वदंति तथा च तत्परिपाटिः यावत्कीर्तिर्म
नुष्यस्य पुण्यलोकेषु गीयते तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयत इति कामं त्र प्रणेतारः तु काममेव पुरुषार्थं वदंति तथा

मन्मायामोहितधियः पुरुषाः पुरुषर्षभ श्रेयो वदंत्यनेकान्तं यथा कर्म यथा रुचिः ९ धर्ममेके यशश्चान्ये कामं स
त्यं दमं शमं अन्ये वदंति स्वार्थं वै ऐश्वर्यं त्यागभोजनं १० केचिद्यज्ञं तपो दानं व्रतानि वै अन्ये यमान्
आद्यन्तं श्रेयो नियमान्यमान ११

यास्तु वैशेषिकाः सत्यं दमं शमं च ... श्रेयः
साधनं वदंतीत्यर्थः अन्ये नीतिशास्त्रविदः ऐश्वर्यमेव स्वार्थं पुरुषार्थं वदंति ... सांख्यादयः वैराग्यादयः ... लो
कायतिकास्तु त्यागभोजनं विषयभोजनं वदंति भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः तस्मात्सर्वप्रयत्नेन त्यागं कृत्वा घृतं पिब
... दिवं पाहिते पापरिपालिरित्यर्थः ११ केचित्त्वयी मतमनुसारिणः यज्ञादीन् तु तपादौ पायान् वदंति ... व्रतान्येकादश्य
... ... ११

श्रीभा॰ पु॰ टी॰ ८५

स्त्री [illegible] सर्व [illegible] न तथेति [illegible] मेवं [illegible]
[illegible] संगतो भवत [illegible] ३१ [illegible]
[illegible] प्रकार [illegible] लिधानीय [illegible]
[illegible] विषय ध्यानं [illegible]
[illegible]
[illegible] ध्यायेत् [illegible]

[illegible] अरविन्दाक्ष [illegible]
[illegible] ध्यायेन्मुमुक्षुरेतन्मे ध्यानं त्वं वक्तुमर्हसि ३२ श्रीभगवानुवाच [illegible]
[illegible] आधाय [illegible] ३२ प्राणस्य शोधयेन्मा[illegible]
[illegible] शनैरभ्यसेन्निर्जितेन्द्रियः ३३॥

प्राणस्य मार्गं विशोधयेत् [illegible]
[illegible] पूरककुम्भकरेचक [illegible]
[illegible] प्राणवायु [illegible]
चित्तस्थैर्यहेतुत्वाभिप्रायेण [illegible] इन्द्रियजय इति यमुक्तं [illegible]
[illegible] प्राणवायु [illegible] प्राणायाममुक्त्वा [illegible]
[illegible] ॥

भिप्रेत्य तत्त्वाध नभक्तक्रियायोग स्य स्वतन्त्रं पुरुषार्थत्वमाह अकिञ्चनस्येति त्रयेण अकिञ्चनस्य ताभाव स्यात् किं चनस्येत्यादिना मयानि श्चलित मनन्तदृशा एणो विषयभोगेन च मया संतुष्टं मनो यस्य तस्य तएव समचेतसः निरन्तरं मय्येवासक्तचित्तत्वादिति भावः अत एव दान्तस्य शान्तस्य चाभिलषणीयान्तरराहित्यस्य तत्र हेतुर्दान्तस्य जितबाह्यकरणस्य शान्तस्य जितान्तःकरणस्य सर्वा दिशः सुखमया सुखरूपाः दिग्ग्रहणं कालावस्थायोरप्युपलक्षणं १४ संतोषमेव विवृणोति न पारमेष्ठ्यमिति मय्येवार्पित आत्मा मनो ये न स मद्विना अन्यत्पारमेष्ठ्यादिकं नेच्छति पारमेष्ठ्यं ब्रह्माधिपत्यं महेन्द्रधिष्ण्यं इन्द्रस्थानं सार्वभौमं भूमण्डला धिपत्यं पातालेश्वर्ययोगसिद्धीः अणिमाद्याः किं बहुना अपुनर्भवं मोक्षमपि नेच्छति पारमेष्ठ्यादिभ्यः सर्वेभ्योऽपि ।

अकिञ्चनस्य दान्तस्य शान्तस्य समचेतसः मया संतुष्टमनसः सर्वाः सुखमया दिशः १४ न पारमेष्ठ्यं न महेन्द्रधि ष्ण्यं न सार्वभौमं न रसाधिपत्यं न योगसिद्धीरपुनर्भवं वा मय्यर्पितात्मेच्छति मद्विनान्यत् १५ न तथा मे प्रि यतम आत्मयोनिर्न शङ्करः न च संकर्षणो न श्रीर्नैवात्मा च यथा भवान् १६ ।

एवं भक्तमेव मय्यर्पितात्मा ... नो विरक्तिप्रायप्रीतिविषय इति समञ्जसत्वात्तु छत्वान्तं ... १४ एकेवल मद्भक्तमेव तस्य निरति शयप्रियः किं तु सो पि ममतथेत्याह नतथेति भवानिति ... त्रापि तत्र ... प्रियतमः ... सम्पन्नः आत्मयोनि ब्रह्मतयो न प्रियतमाः ... मातृत्वाद्धि ... न ... ... लक्ष्मीर्भार्यापि ... आत्मयोनि ... ... १६ ।

तस्य

६२

...भा॰ ...ली॰ ८५

दयासमित्युक्तं किं [illegible] पंच[illegible] घनच्छाममिति हेमवत्यो [illegible]
दिनिका [illegible] विभर्षिते ४१ [illegible] सर्वे [illegible]
[illegible] सर्वे [illegible] प्रसादसु [illegible]
ले तदेवं भूतम [illegible] सर्वे [illegible] [illegible]
त्वादि विषयेभ्यो मनसा [illegible] श्रोत्रा [illegible]
[illegible] यतः [illegible] [illegible]

हेमांबरं घनच्छायं [illegible] श्रीनिकेतनं [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] सर्वतः ४२ [illegible]
[illegible] ४४

तन्मात्र [illegible]
[illegible] भवति ४३ धारणा [illegible] सर्वव्यापक [illegible]
[illegible] गोचरमित्यर्थः [illegible]
[illegible] तदेकमंगयत्र धार्यमनो तस्मात् [illegible]
[illegible] विषयांतरेभ्य इति शेषः ४४ ॥

२०

हृदीति पंचमा [illegible] विछिन्नमविच्छिन्नमादूमित्यर्थः विशोत्तौ वत्कमल [illegible] वत् हृद्य [illegible] [illegible]
सुकमित्यर्थः [illegible] प्रवेवि धमत्रसंधायेत्यर्थः ततः प्राणेन वप्राणा [illegible] दीर्घो [illegible] [illegible]
स्तानहृद्दल [illegible] विशिष्टमोकारं संवेशायेत्तं मचिष्ठं ध्यायेदित्यर्थः २५ एवमित्थं [illegible] संधान [illegible]
भवति [illegible] धंदशा [illegible] संयममभ्यसे देवं [illegible] [illegible]
भ्रलोम [illegible] गा [illegible] का ऽ थ्यो मयि ध्ये यस्मान [illegible]
शीर्ण वर्ति हृ [illegible] नालमथो मुखं पुकलितं च [illegible]

[illegible] विशोत्ती वल [illegible] [illegible] प्रणव [illegible]
[illegible] माला दर्शी [illegible] २६ [illegible]
[illegible] कर्णिकायां [illegible] [illegible] स्मरेद्रूपं [illegible]
मूलं [illegible] शीर्षचारुच तर्द्धजं २९ [illegible] सकपोल [illegible]
[illegible] मकरकुंडलं २८॥ [illegible] पत्रे [illegible] कर्णिकायां [illegible]
[illegible] लये दित्यर्थः तस्यमध्ये [illegible] भ्रुतिशिख [illegible] [illegible]
२७ [illegible] भ्यासा [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] २८ [illegible] [illegible] ३०॥
[illegible] स्फुरन्ती मकराकारे कुंडले [illegible]